

Muistio on valmisteltu yhteistyössä puolustusministeriön kanssa.

Suomen osallistuminen EU:n sotilaallisen kriisinhallinnan koulutusoperaatioon (EUTM Mozambique) Mosambikissa

Mosambikin ja Cabo Delgadon tilanne

Mosambikin keskushallinnon asema ja maan vakaus ovat heikentyneet viime vuosien aikana pohjoisessa Cabo Delgadon maakunnassa toimivien islamistikapinallisten vuoksi. Islamistikapinalliset muodostavat heterogeenisen ryhmän, ja liikkeen juuret ovat ensisijaisesti yhteiskunnallisessa epäarvoisuudessa ja nuorten miesten näköalattomassa tilanteessa, ei uskonnossa. Islamistikapinallisten tavoitteet eivät ole täysin selviä. Yhtäältä heidän arvellaan tavoittelevan laajempaa alueellista hallintaa ja jonkinlaisen kalifaatin perustamista, ja toisaalta on esitetty arvioita, että heidän tavoitteenaan on toimia Mosambikin hallinnon horjuttamiseksi kostona maan sisäisestä epätasa-arvosta.

Mosambikin armeija ja poliisivoimat eivät ole kyenneet rauhoittamaan tilannetta Cabo Delgadossa. Maaliskuussa 2021 islamistikapinalliset iskivät Palman kaupunkiin, ja tästä muodostui käännekohta konfliktissa. Mosambikin hallitus pyysi apua kansainvälisiltä kumppaneilta, ml. EU:lta. Yhdysvallat on toteuttanut Mosambikin erikoisjoukkojen koulutusjaksot maaliskuussa ja heinäkuussa 2021. Portugali aloitti huhtikuussa 2021 oman koulutusoperaationsa, ja sen neuvonantajien ja kouluttajien määrä maassa on noin 80. Heinäkuussa 2021 lähialueen maat aloittivat sotilaallisen avun Mosambikille.

Konfliktia on seurannut humanitaarinen kriisi, jossa jo noin kolmasosa Cabo Delgadon asukkaista on joutunut maan sisäisiksi pakolaisiksi. Alueella on tapahtunut vakavia ihmisoikeusloukkauksia. Konfliktissa on kuollut tähän mennessä noin 4600 ihmistä.

Operaation sisältö ja tavoitteet

EUTM Mozambique -koulutusoperaatio perustuu Mosambikin pyyntöön saada EU:lta tukea puolustus- ja turvallisuusjoukkojen valmiuksien kehittämiseen, jotta ne voisivat vastata tehokkaammin Cabo Delgadon turvallisuus- ja humanitaarisiin riskeihin. EU:n koulutusoperaation tavoite on tarjota Mosambikin asevoimille sotilaskoulutusta ja erityiskoulutusta terrorismin vastaiseen taisteluun. Koulutusta annettaisiin myös ihmisoikeusvelvoitteiden, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden, mukaan lukien siviilien suojelu, sekä oikeusvaltioperiaatteen noudattamisesta.

Operaatio tukee nopean toiminnan joukon (Quick Reaction Force, QRF) muodostamiseksi valittujen Mosambikin asevoimien yksiköiden kehittämistä, jotta ne saisivat tarvittavat ja kestävät valmiudet rauhan ja turvallisuuden palauttamiseksi Cabo Delgadoon. Nopean toiminnan joukoksi koulutetaan 11 komppaniaa.

Portugalin huhtikuussa 2021 käynnistynyt 80-henkinen koulutusoperaatio integroidaan osaksi EU-operaatiota, ja se toimii EUTM Mozambique -operaation perustana. EUTM Mozambique -operaation mandaatti on kaksi vuotta siitä alkaen, kun se saavuttaa täyden operatiivisen toimintavalmiuden, ja

sen kokonaisvahvuus on noin 130 henkilöä. Operaation on suunniteltu kestävän vuoden 2023 loppuun.

Operaation turvallisuustilanne ja riskiarvio

Mosambikin turvallisuusviranomaisten toimintakyvyn odotetaan kehittyvän kansainvälisen tuen ansiosta, mutta arvioiden mukaan islamistisilla terroristijärjestöillä on kykyä jatkaa iskuja lähitulevaisuudessa. Toiminta keskittyy ensisijaisesti Cabo Delgadon alueelle, mutta laajeneminen maan pohjoisosan muihin maakuntiin on myös mahdollista. Islamistitoiminta voi laajentua myös muualle maahan, mutta suunnitelmalliset itsemurhaiskut sotilastukikohtia vastaan Cabo Delgadon maakunnan ulkopuolella ovat tällä hetkellä erittäin epätodennäköisiä. On pidetty toistaiseksi varsin epätodennäköisenä, että terroristijärjestöt saisivat tai ottaisivat käyttöönsä myös räjähteitä.

Pääkaupunki Maputossa ja Chimoion alueella toimivaan EUTM-koulutusoperaatioon ei tällä hetkellä kohdistu suoraa maan pohjoisosien tilanteesta johtuvaa uhkaa. Muiden aseellisten ryhmien uhka Chimoion alueella on matala tai kohonnut johtuen satunnaisista iskuista pääteiden varrella. Muiden aseellisten ryhmien aseistariisunta ja demobilisaatio jatkuvat YK:n johtamana prosessina.

Operaation luonne ja voimankäyttö

EUTM Mozambique on koulutusoperaatio, eikä sen henkilöstö seuraa koulutettuja joukkoja neuvonantotehtäviin Cabo Delgadon alueelle. Operaation johtoesikunta on Maputossa. Koulutus toimeenpannaan koulutuskeskuksissa Maputon kaupunkialueeseen kuuluvalla Katemben kasarmialueella ja Dongon harjoitusalueella Chimoion kaupungin lähistöllä.

Operaation toiminnan ja henkilöstön suojaus perustuu tilannetietoisuuteen, omiin suojausjärjestelyihin ja siviiliyrityksiltä ostettaviin vartiointipalveluihin. Mosambikin asevoimat vastaa tukikohtien ulkokehän suojauksesta. EUTM Mozambique -operaatiossa voimankäyttö on sallittu vain itsepuolustustarkoituksessa.

Suomen osallistuminen ja kustannukset

EUTM Mozambique-operaatioon osallistuminen tukisi Suomen kriisinhallinnan yleisiä tavoitteita edistää vakautta, rauhaa, demokratiaa, ihmisoikeuksia, oikeusvaltioperiaatetta ja tasa-arvoa sekä vahvistaa kansallista puolustuskykyä ja sisäistä turvallisuutta. Samalla Suomi voi myös myötävaikuttaa siihen, etteivät vuosikymmeniä jatkuneet, pitkäjänteiset kehityspanostusten tulokset vaarannu Cabo Delgadon konfliktin eskaloitumisen kautta. Osallistumalla operaatioon Suomi vahvistaa kriisinhallintaosallistumistaan Afrikassa ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon, Suomen Afrikka-strategian sekä kriisinhallinnan parlamentaarisen komitean suositusten mukaisesti. Suomen osallistuminen EU-koulutusoperaatioon on osa Suomen aktiivista EU-politiikkaa ja vahvistaa EU:n yhteistä turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa.

Suomi voisi osallistua operaatioon enintään viidellä esikuntaupseerilla operaatioesikunnassa Maputossa. Arvioidut osallistumiskustannukset olisivat vuonna 2021 noin 0,21 miljoonaa euroa, vuonna 2022 1,35 miljoonaa euroa ja vuonna 2023 1,35 miljoonaa euroa. Kustannusten arvioidaan nykytilanteessa mahtuvan nykyisen kokonaiskehityksen puitteisiin varalla-määrärahasta katettaviksi.

Tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan yhteisessä kokouksessa (TP-UTVA) 26.8.2021 ja 8.10.2021 linjattiin, että Suomi osallistuu EU:n

sotilaallisen kriisinhallinnan koulutusoperaatioon Mosambikissa enintään viidellä esikuntaupseerilla.

Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle on annettu selvitys sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain (211/2006) 3 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaisesti. Perusteena selvityksen antamiselle oli, että EUTM Mozambique-operaatioon osallistutaan hyvin pienellä, enintään viisi henkilöä käsittävällä joukolla. Operaatio ei myöskään ole erityisen vaativa, vaan kyseessä on pienimuotoinen esikuntatehtävä. Ulkoasiainvaliokunta antoi 26.11.2021 lausunnon (UaVL 11/2021 vp) valtioneuvoston selvityksen johdosta. Lausunnossa todetaan, että ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä ja puoltaa Suomen osallistumista EU:n sotilaallisen kriisinhallinnan koulutusoperaatioon Mosambikissa.

Päätöksen osallistumisesta tekee tasavallan presidentti valtioneuvoston ratkaisuehdotuksesta sotilaallisesta kriisinhallinnasta annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaisesti.

Edellä olevan perusteella esitetään, että tasavallan presidentti päättää, että Suomi osallistuu EU:n sotilaalliseen kriisinhallinnan koulutusoperaatioon Mosambikissa enintään viidellä esikuntaupseerilla.